

De Camillis püspök zsinatai

JANKA György

1. A Trentói Zsinat vonatkozó reformdekrétumai

A katolikus egyház megújulását célul kitűző Trentói Zsinat (1545–63) számos gyakorlati határozatot hozott az egyházi élet fellendítésére. Az 1563. november 11-én tartott XXIV. sessio reformhatározatai között a II. kánon előírta, hogy háromévenként tartományi, évenként pedig egyházmegyei zsinatot kell a püspököknek tartani.¹ Ugyanitt a III. kánon a főpapság (pátriárkák, érsekek, püspökök) számára kötelezővé tette saját egyházmegyéjük egyházközségenkénti meglátogatását, vizitálását.²

A zsinatot követően a katolikus reform legkiválóbb főpapjai igyekeztek e határozatoknak is mindjobban eleget tenni. Közülük is kiemelkedik Borromei Szent Károly milánói bíboros-érsek, aki 1565 és 1584 között tizenegy egyházmegyei és hat tartományi zsinatot rendezett, és nagy kiterjedésű egyházmegyéjét háromszor látogatta végig, beleértve még a kis falvakat is.³

2. Római katolikus zsinatok hazánkban

A trentói határozatok megvalósítása Magyarországon a mohácsi csatavesztés szomorú következményei miatt (az ország három részre szakadása, török uralom, a reformáció gyors terjedése), csak megkésve, nagy nehézségek árán és töredékesen történt meg a 16–17. században.

Oláh Miklós esztergomi érsek (1553–68) volt az első, aki tartományi és egyházmegyei zsinatok meghirdetésével és egyházlátogatásokkal próbálta a trentói szellemet a gyakorlatba átültetni. Sajnos, példája csaknem negyven évig nem talált követőre.

¹ *Conciliorum Oecumenicorum Decreta* (a cura dell'IST. PER LE SCIENZE RELIGIOSE), Bologna 1991, 761.

² Uo., 762.

³ SZÁNTÓ KONRÁD, *A katolikus egyház története*, II. Budapest 1984, 143.

A 17. század elején Forgách Ferenc esztergomi érsek (1607–1615), majd utóda, Pázmány Péter (1616–1637) folytatta a katolikus restauráció trentói elvek szerinti végrehajtását.

Az 1600-as években Magyarországon tizenhat zsinatra került sor. Ebből négy nemzeti zsinat, két tartományi zsinat és tíz egyházmegyei zsinat volt.

Nemzeti zsinatokat hirdetett meg: Pázmány Péter – 1630, 1632, 1633, Nagyszombat; Lippay György – 1648, Nagyszombat. Tartományi zsinatokat tartottak: Forgách Ferenc – 1611, Nagyszombat; Lósy Imre – 1638, Nagyszombat. Egyházmegyei zsinatokra került sor: Pázmány – 1628, Pozsony, 1629, Nagyszombat, 1630, Nagyszombat; Lósy Imre egri püspök – 1635, Jászó; Lippay György – 1638, Nagyszombat; Borkovics Márton zágrábi püspök – 1669, 1673, 1687; Széchényi György győri püspök – 1679; Mikulich Alexander zágrábi püspök – 1690.⁴

E zsinatok dekrétumai egyben hűen tükrözik a római katolikus egyház nehéz helyzetét hazánkban. Óriási volt a paphiány (1699-ben Szabolcsban két, Beregben két, Szatmárban mindössze öt római katolikus pap működött),⁵ de a 17. század elején az egész királyi Magyarországon háromszáz körül volt az egyházmegyes papság létszáma. Az alsópapság nagy szegénységben, zilált körülmények között élt. Kollonich Lipót még a század végén is írja, hogy száz papból tíz kivételével a többi paraszti szinten nyomorog. Említ olyan papot, aki kehely hiányában egy évig nem tudott misézni, egy másik plébános misekönyve nem lévén kézzel írta le a rekviemet és mindennap ezt mondta.⁶ Még Pázmány Péter idejében, 1626-ban is volt az esztergomi egyházmegyének olyan kerülete, ahol harminchárom papból csak tizenhárom volt cölebs és törvényesen felszentelt, és általánosan elterjedt volt a házaspapi élet.

Érthető tehát, hogy a zsinati intézkedések középpontjában a papképzés reformja, a lelkipásztori buzgóság fokozása, az egyházfegyelem megszilárdítása állt.

Ennek érdekében határozatok születtek a papság helyben lakási kötelezettségéről (rezideálás), csak hétköznap és ritkán hagyhatták el állomáshelyüket.⁷ Elrendelték a plébánosok számára vasárnaponként a népért (*pro populo*) misézést és prédikálást. A szentelés előtt írásban kellett letenni a katolikus hitvallást, később előírták a plébánosi vizsgát. Javadalmat elfogadni és gyóntatni csak püspöki felhatalmazással lehetett.⁸ Számos rendelet szabályozta a papság életvitelét, öltözködését. Nagy hangsúlyt helyeztek a cölibátus megtartására: vérrokonon kívül, betöltött 12 és 40 év közötti életkorú szolgálót nem lehetett alkalmazni, s a nőket külön házban, vagy emeleten kellett elhelyezni. Az öltözék színe, szabása, anyaga meg kellett, hogy feleljen meg a helyi szokásoknak és a zsinati előírásoknak.⁹

⁴ PÉTERFFY, CAROLUS SJ, *Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae celebrata ab Anno Christi MXVI. usque ad Annum MDCCXXIV. Pars Secunda*, Posonii MDCCXLII, 190–409.

⁵ SUGÁR ISTVÁN, *Az egri püspökök története*, Budapest 1984, 375.

⁶ HERMANN EGYED, *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*, München 1973, 257.

⁷ PÉTERFFY, *Sacra Concilia* (op. cit. 4. jegyzet), 339–340. Az egri egyházmegye jászói zsinata 1635-ben Lósy Imre püspöksége idején.

⁸ Uo., 406–407. A zágrábi egyházmegye zsinata 1690-ben Mikulich Alexander püspöksége idején.

⁹ Uo., 402.

Katekézist kellett tartani vasárnap délután a gyermekeknek, valamint a szent-ségek felvétele előtt a híveknek. Az egyházi temetés megtagadásával is járhatott a kötelező húsvéti gyónás elmulasztása, valamint, ha a szülő protestáns iskolába adta gyermekét. Kiközösítés kilátásba helyezésével tiltották meg a csoportos gyóntást és feloldozást. Megtiltották a két szín alatti áldozást, elrendelték a háromszori kihirdetést az esküvő előtt. A szertartások egyöntetű végzése érdekében bevezették a római misekönyvet, a breviáriumot és az esztergomi rituálé használatát. Mindezek megtartását az évenkénti főesperesi látogatás volt hivatva ellenőrizni.¹⁰

A papnevelő intézetek felállítása, a zsinatok reformhatározatai, ezek gyakorlati ellenőrzése a vizitációk alkalmával hozta meg gyümölcsét a magyar római katolikus egyház megújulása és fejlődése irányába.

3. Keleti szertartású zsinatok Magyarországon

A neves görög katolikus kánonjogász, Papp-Szilágyi József püspök szerint az egyházmegyei zsinat intézménye a keleti egyházban ismeretlen, csak metropolitai és pátriárkai szinten találkozunk a zsinat intézményével.¹¹ Ennek ellenére, éppen Erdélyben I. Rákóczi György fejedelem – aki folytatta elődei munkáját, hogy megnyerje az itt élő ortodoxokat a reformáció ügyének –, amikor 1643. október 10-én kinevezte Simonovics Istvánt gyulafehérvári püspökké, elrendelte, hogy évenként hívja össze a lelkészek zsinatát, mely határozatait a református szuperintendens egyetértésével hozza meg.¹² Ez a későbbi püspökkinevező okmányokba is bekerült, például a Szerémi Teofil püspökségét megerősítő diplomába 1692. december 18-án.¹³

Megállapíthatjuk, hogy az 1697. március 21-én Gyulafehérváron megtartott uniói zsinat, ennek megerősítése 1697. június 10-én, valamint Atanáz püspök 1698. október 7-i zsinata és a nagy zsinat 1700 szeptemberében egyházmegyei zsinatnak tekinthető, hiszen egy püspök vezetésével gyűltek egybe a főesperesek és a papság képviselői.¹⁴

Az ungvári unió megkötésekor, 1646. április 24-én, papi gyűlésről beszélhetünk, hiszen az egységre lépő hatvanhárom pap között nem volt püspök.¹⁵ Szintén egyes papok csatlakozásával valósult meg a nagyváradi egyházmegye területén élő keleti szertartású keresztények uniója hosszú évtizedek alatt. Ezek 1713-ban előbb főesperességet kaptak, 1748-ban rítusvikáriátust, s 1777-ben önálló püspökséget.

¹⁰ KARÁCSONYI JÁNOS, *Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970-től 1900-ig*, Budapest 1985. 203–204.

¹¹ PAPP-SZILÁGYI JÓZSEF, *Enchiridion juris Ecclesiae Orientalis Catholicae*, M-Varadini 1862, 222–224.

¹² LACKO, M., *Unio Uzhorodiensis*, Romae 1955, 28.

¹³ NILLES, N., *Symbolae ... Oeniponte* 1885, I. 156.

¹⁴ Uo., 164–176; 200–215; 245–255.

¹⁵ LACKO, *Unio Uzhorodiensis (op. cit. 12. jegyzet)*, 91.

4. De Camillis püspök zsinatai

De Camillis János Józsefet Kollonich Lipót közbenjárására VIII. Sándor pápa 1689. november 5-én a munkácsi egyházmegyében és Magyarország más részeiben élő görög szertartásúak apostoli vikáriusává nevezte ki.¹⁶ Majd I. Lipót császár 1690. március 11-én De Camillis János József sebastei püspököt, a magyarországi görög rítusú egyesültek misszionáriusát munkácsi püspökké nevezte ki.¹⁷

Az új püspök, aki komoly misszionáriusi tapasztalattal rendelkezett (bő három évet töltött Albániában) 1690. április 20-án foglalta el új állomáshelyét Munkácson. A beiktatáson részt vett Benkovich Ágoston váradí püspök is, aki megismertette az egyházmegye valós, zilált helyzetével. A helyi állapotok tükröződtek a fogadó papság létszámán is: csupán Rakoveczky Metód, a munkácsi Szent Miklós kolostor előljárója, püspök köszöntötte három szerzetessel és néhány pappal.

De Camillis püspök legfontosabb és legelső feladata tehát az unió megszilárdítása és megerősítése lett, a papság anyagi, lelki és szellemi életének, fegyelmének fejlesztése révén. A püspök ezt a Trentói Zsinat szellemében két eszközzel próbálta elérni: zsinatok tartásával és az egyházközségek és a papság látogatásával, vizitációjával. Szerencsére ránk maradt naplója, melyben püspöksége első négy évének főbb eseményeit rögzítette 1690. április 20-tól 1694. október 3-ig.¹⁸ Naplójában tizenkét zsinat megtartásáról számolt be. Az első 1690. április 24-én volt Munkácson, a régi naptár szerint, melyen Metód püspök is részt vett szerzetesével, hét vikárius és több mint hatvan pap tette le a katolikus hitvallást és utána számos határozatot hozott.¹⁹

Naplója szerint május 1-én helyi zsinatot tartott Szatmárnémetiben, ahol körülbelül hatvan pap gyűlt egybe, megerősítették az uniót és reformhatározatokat hoztak. E zsinat dekrétumai fennmaradtak, mivel a püspök elküldte azokat Kollonich Lipót esztergomi érseknek, s a Prímási Levéltárban őrzik ma is. De Camillis egy másik levelében utal arra, hogy a szatmári zsinat határozatai azonosak az első munkácsi zsinat döntéseivel.²⁰

A harmadik zsinatot 1690. szeptember 25-én Zborón tartotta a Rákóczi palotában, ahol kb. kilencven pap gyűlt össze, akik elfogadták a Római Egyházzal való uniót és letették a katolikus hitvallást. A zsinat a következő napra is áthúzódott és számos határozat született.²¹ A negyedik zsinatra Isztáncson került sor 1690. november 8-án, ahol megközelítőleg negyven pap fogadta el az uniót. Az 1690. november 17-én Sztropkón megtartott zsinaton tizenheten léptek unióra.

¹⁶ HODINKA A., *A munkácsi görög szertartású püspökség okmánytára*, Ungvár 1911, 290.

¹⁷ Uo., 296–297.

¹⁸ СОПОЛИГА М., Науковий Збірник Музею української культури у Свиднику 16 (Annales Musei Culturalae Ukrainiensis), Prešov 1990, *Diarium De Camillis Josephi, Episcopi Munkacsensis* (továbbiakban: *Diarium*) 41–76.

¹⁹ Uo. 19.

²⁰ HODINKA, *Okmánytár* (op. cit. 16. jegyzet), 303–304.

²¹ *Diarium* (op. cit. 18. jegyzet), 26.

A hatodik zsinat keretében, melyre 1690. december 14-én Homonnán került sor, körülbelül negyven pap vette fel az uniót. A négy nappal későbbi 1690. december 18-i tarnai zsinaton tizeneggyel gyarapodott az unióra lépők száma.

A nyolcadik és a kilencedik zsinatra egyaránt Munkácson került sor, az előbbire december 30-án, ekkor negyven pap vallotta meg az uniót, az utóbbi 1691. január 12-án lett kihirdetve, és ekkor is sokan léptek unióra.

Hasonlóképp történt ez Munkácson, a tizedik zsinaton, 1691. április 23-án.

A tizenegyedik zsinatot 1691. május 2-án Szatmáron rendezte. A tizenkettedik zsinatot 1692. június 15-én tartotta Zborón. Naplójában ezt a megjegyzést tette: „*Határozatot hoztam, hogy a világi személyek adják vissza a telkeket és az egyházi javakat a papoknak legkésőbb 1693-ig és kiközösítés büntetését vonják magukra, ha nem fizetik ki a kegyes hagyatékokat*”.²²

Mint említettük, a szatmárnémeti zsinat dekrétumai maradtak ránk, melyek megegyeznek az első munkácsi zsinat végzéseivel, s a történészek egybehangzó álláspontja szerint nagy valószínűséggel az ezt követő zsinatokon is ugyanezen határozatok ismétlődtek.

A szatmárnémeti zsinat határozatai hűen tükrözik a munkácsi egyházmegye állapotát és De Camillis püspök lelkipásztori törekvéseit, tehát érdemes alaposabban szemügyre venni ezeket.²³

A dekrétumok többsége a papságra vonatkozik. A püspök meghatározza ki, mikor, milyen feltételek mellett lehet pap, rendelkezik a papok viselkedéséről, öltözködéséről, aprólékosan előírja a szentségek kiszolgáltatásának körülményeit, szankcionálja a kihágásokat. A dekrétumok közül néhány foglalkozik a hívekkel, elsősorban pasztorális-szentségtani szempontból.

Szentelési feltételek. De Camillis a papság előfeltételként szabta meg a betöltött 24. esztendőt, előtte három év szolgálatot valamely templomban kántorként és templomszolgaként, a megélhetés biztosítását vagy a sajátjából, vagy annak az egyházközségnek a jövedelméből, amelybe kíván szentelődni. Megkövetelte az egyházi ügyekben való jártasságot és a szentségek helyes kiszolgáltatásának ismeretét. Előírta, hogy szentelésre csak azok jelentkezzenek, akik jól képzettek és a kellő ismeretekkel rendelkeznek.

Általános buzdítás. Általánosságban felszólította a papokat, úgy éljenek, hogy nemcsak a maguk, hanem a hívek üdvösségért is felelnek, felül kell múlniuk az igazságosságot, hogy a világiak látva jótetteiket, dicsőítsék Istent. Tartózkodniuk kell minden botrányhoz vezető dologtól. Kérte, hogy ne mulasszák el a szokott egyházi böjtöket, istentiszteleteket, beszédeket és szentmiséket. A szentségeket készségesen és helyesen szolgáltatassák ki, amikor szükséges. Mielőtt a vérnélküli áldozathoz járulnak, azaz miséznek, ha vannak vétkeik, tisztítsák meg lelküket gyónás útján, nehogy ítéletet vegyenek magukra. Látogassák meg a betegeteket, figyelmeztessék őket a gyónásra és áldozásra, nehogy a *viaticum*, a szent útravaló nélkül haljanak meg.

²² *Diarium* (op. cit. 18. jegyzet), 33.

²³ Eredetije: Primási Levéltár, Archivum Ecclesiasticum Vetus, Acta Suffraganeorum, Nr. 2116/10.

Joghatóság. A következő intézkedések a püspöki joghatóság érvényesítésével függték össze. Jövevény papot a paróchiára befogadni csak a püspök kifejezett meghatalmazásával lehet. Ha valamely görög püspök jön, a paróchusok kötelesek neki jelenteni. Minden papnak új antimenziont kell tőle kérni. Minden papnak a szentmisében a szokott módon kell említeni a saját püspökét és évente kétszer az ő szándékára misét végezni Karácsony és Húsvét után. Minden papnak legyen elbocsátólevele, melyet május hónap végéig mutasson be, amennyiben nincs neki, okolja meg. A Római Egyházzal kötött uniót, amit mindenki önként és esküvel fogadott, szilárdan tartsa meg, különben mint esküszegő bűnhődik.

Munkavégzés. A papok megélhetésének biztosításáról már a szentelés előtt rendelkezett, most még hozzáfűzi, hogy mezei és napszámos munkát ne végezzenek más földjén, mert az nem illik a papi fokozathoz a Szentírás szerint, annyit enged meg, hogy a szegények saját vagy bérelt földeken dolgozhatnak és bérletet fizethetnek.

Öltözködés. A külső megjelenéshez hosszú papi ruha viselése tartozik. A haj kiborotválása, a bajusz nyírása előírás, nehogy az áldozáskor benedvesedjen. Mindenki viseljen papi sapkát, görögül kamelauchiont. (A téma aktualitását mutatja az ez évi zágrábi zsinat határozata, mely a papi ruha színét feketében, illetve sötét-kékben határozza meg, semmiképp pirosban vagy sárgában.)²⁴

A szatmárnémeti zsinat dekrétumainak következő csoportja a papok figyelmét a szentségek kiszolgáltatásával kapcsolatos tudnivalókra irányítja.

Először is elrendelte, hogy minden egyes papnak legyen fémből való legalább ezüstözött kelyhe, paténája és szelencéje (*pyxis*) és lehetőleg tiszta egyházi ruhája. A fém egyházi edények azért fontosak, mert több egyházközségben voltak fából, üvegből, agyagból, ólomból is kelyhek.²⁵

A bűnbocsánat (gyónás) szentségének kiszolgáltatásakor minden papnak szó szerint előírta a feloldozási ima szövegét: *A mi Urunk és Istenünk, Jézus Krisztus az ő könyörületességének kegyelmével és irgalmával bocsássa meg neked minden bűnödet N. szolga, és én méltatlan áldozópap az általa nekem adott hatalommal megbocsátoz neked, és feloldozlak téged bűneidtől az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében. Amen.*

Az egységes feloldozási formula elrendelése mögött ugyanaz a szándék húzódik meg, amit a korszak római katolikus zsinatai az egységes római misekönyv, breviárium és az esztergomi rituálé bevezetésével kívántak megteremteni.

Már a Trentói Zsinat kötelezővé tette az anyakönyvek vezetését, ennek szellemében rendelte el De Camillis püspök a szatmári zsinaton, hogy minden paróchus két könyvet vezessen: egyikbe a kereszteltek, valamint szüleik és keresztszüleik nevét, a keresztelés helyét és idejét írják, a másikba a házasultak nevei és a szentségi kötelék felvételének ideje kerüljön.

Ehhez kapcsolódó határozat, hogy a házasságkötés előtt a jegyeseket ünnepnapokon ki kell hirdetni a templomban, hogy az akadályokra könnyebben fény

²⁴ PÉTERFFY, *Sacra Concilia* (op. cit. 4. jegyzet), 402.

²⁵ HODINKA, *Okmánytár* (op. cit. 16. jegyzet), 260–262.

derüljön. A szentség érvényes megkötéséhez nőknél 12 év, férfiaknál 14 év szükségeltetik a kánonok szerint.

A papokat érintő rész az ún. bigámusokra vonatkozó szankciókkal zárul. Az özvegyiségre jutott és második házasságot kötött papok felmentést kötelesek kérni. Azt, aki a papszentelés után kötött házasságot, fel kell függeszteni, amíg a feleségét el nem bocsátja és feloldozást nem kér és kap a püspöktől. Azoknak a falvaknak pedig, ahol ilyen papokat működni engednek, annyiszor kell ötven forintot a székeskolostor számára befizetni, ahányszor a vétség előfordul. Megállapíthatjuk, hogy míg a hazai provinciális és egyházmegyei zsinatok a latin klérustól a cölibátus kötelezettségét kérik számon, a görög szertartású papságnál a második házasság kérdése jelentett problémát.

A szatmárnémeti zsinat hívekre vonatkozó intézkedései közül az első elrendeli, hogy évente négyszer gyónjanak és áldozzanak: Húsvétkor, Péter-Pálkor, Nagyboldogasszonykor és Karácsonykor. Aki a húsvéti kötelezettségét elhanyagolja, ki kell közösiíteni. Ezért a paróchusnak jegyzéket kell készíteni a hozzátartozó hívekről. A hívek áldozáshoz a saját paróchiális templomukban járuljanak.

A hívek házukban tartsanak felfüggesztett szentképeket, amit áhítattal tisztelnek s ami előtt naponta imádkoznak. Mindenki tartsa meg az egyház parancsát, hogy hallgasson misét vasár- és ünnepnap és más ünnepnapokon akár az Egyház által intézményesített, akár ősi szokás szerint közösen felvett és bevezetett helyi ünnepről legyen szó. Ezeken a napokon nagy szükség esetét kivéve senki se dolgozzon és ne végezzen szolgai munkát.

Minden paróchián legyen sekrestyés és kántor, akik a templomban szolgálnak és a gyerekeket oktadják. A községnek kell őket eltartani. Végül a világi hívekre vonatkozó rész is szankciókkal zárul. A zsinat figyelmezteti azokat a világiakat, akik törvényes házastársuk életében mást vesznek el, tudják meg, hogy halálos bűnben vannak és az Úr kifejezett parancsa ellen cselekednek: *amit Isten egybekötött, ember ne válassza el*. Ezért, ha üdvözülni akarnak, először tisztítsák meg magukat e bűntől és bocsássák el azt, aki valójában nem házastárs, hanem ágyas; és ha ezt nem teszik, nem áldozhatnak. Azok a papok, akik ilyeneket megeskettek, legyenek felfüggesztve a szent szolgálattól és 100 forintot fizessenek, a bűneik tudatában lévő világiakat pedig el kell választani és 100 forint büntetést fizessenek.

De Camillis püspök végül a protopresbyterek gondjára bízta a dekrétumok betartásának ellenőrzését és feljelentési kötelezettséget szabott rájuk az engedetlenekkel szemben. A paróchusoknak vagy személyesen vagy feletteseik révén kellett jelenteni minden területükön keletkezett botrányt, hogy a megfelelő orvoslást megtalálják.

Végül a zsinat nyomatékossította, hogy mindazok, akik ezeket a határozatokat nem tartják be, a kiszabott büntetést nem kerülik el.

Ezek tehát azok a legfontosabb intézkedések, amelyeket De Camillis püspök Szatmáron, Munkácson és valószínűleg a többi zsinaton is az unió megerősítésére, a papság és a hívek fegyelmének és vallásos életének javítására hozott.

5. De Camillis püspök vizitációi

A zsinati határozatokat kiegészítik azok az intézkedések, illetve kérdőpontok, amelyek az egyházközségek kánoni látogatásához, vizitációjához kötődnek. De Camillis püspök naplójában feljegyezte 1693. május 14-i egri egyházlátogatásának intézkedéseit öt pontban. Ezek elsősorban a római katolikusokkal való viszonyt szabályozzák. Először azt parancsolta meg a híveknek, hogy senki mást ne ismerjenek el plébánosnak csak az övét. Másodszor, hogy a Szent Liturgiában említve legyen a pápa neve. Harmadszor, hogy a latinok körmenetein vegyen részt a görög pap a hívekkel együtt. Negyedszer, hogy négyszer egy évben prédikáljon a görög templomban a latin plébános. Ötödször, hogy a latin plébános egyszer egy évben misézzen is a görög templomban.²⁶ E határozatok megpróbálják minél szorosabbra fogni az egységet a görög és latin papság és hívek között, s egyben meg-egyeznek Ravasz Ferenc jezsuita páter által 1687-ben kidolgozott és Kollonich Lipóthoz elküldött tervezettel, mely a *Schema Unionis* nevet viselte. E tizenkét pontos elaboratum 5. pontja hívja fel a figyelmet arra, hogy a papok a liturgiában a pátriárka helyett a római pápát említsék először, aztán a saját ordináriust, és mindig imádkozzanak a császárért. Ugyancsak a *Schema* írja elő a 10. pontban, hogy a görögök vegyenek részt a latin körmenetekben, és a 8. pont javasolja, hogy a római katolikus pap – ha nincs akadályoztatva – misézzen római szertartás szerint a görög templomban. Érdekes, hogy P. Ravasz szerint az is az unió előnyére válna, ha a görög pap évente egyszer saját rítusa szerint liturgiát végezne a római katolikus templomban, ahol a hívek kötelezően részt vennének ezen (9. pont), ugyanakkor ez a pont hiányzik De Camillis püspök utasításából. Mindenesetre jogosan mondhatjuk, hogy De Camillis püspök akár Kollonich Lipót révén is ismerhette P. Ravasz tervezetét és abból tudatosan vett át elemeket az egri görög katolikus közösség vonatkozásában.²⁷

Lutskay Mihály *Historia Carpato-Ruthenorum* című könyvében beszámol még egy 1701-ben De Camillis püspök rendeletére végzett vizitációról, melynek során a szepességi görög katolikus paróchiákat ellenőrizte. Itt tizenöt kérdőpont alapján készítették jelentést, amelyek tovább árnyalják és részletezik az eddigi képet.

A szatmárnémeti zsinat végzéseire képest itt már megjelenik a szentségház állapotát vizsgáló kérdés, a templomi könyvek (miskönyv, evangéliumos és apostolos, valamint zsoltároskönyv) számbavétele, a gyertyatartók és más szerelvények szemrevételezése. A zsinati aktákban általánosságban érintett böjti fegyelem itt már kifejtésre kerül, mind a négy böjti időszak, mind pedig a heti két böjti nap, a szerda és a péntek vonatkozásában, sőt a böjti időszakokban való gyónást is számon kéri.

A szepességi vizitáció újdonsága, hogy a pápa, püspök, uralkodó és földesúr liturgiában történő említése mellett rákérdez, hogy nyilvánosan megvallják-e a Szentléleknek az Atyától és a Fiútól való származását. Fontos és ellenőrizendő

²⁶ *Diarium* (op. cit. 18. jegyzet), 38.

²⁷ NILLES, *Symbolae* (op. cit. 13. jegyzet), 780–782.

szemponttá válik, hogy a misézéshez használt kenyér tiszta búzából készüljön. A pap életvitelét is aprólékosabban vizsgálja: nem iszákos-e, nem találják-e gyakrabban a kocsmában, mint imádkozás közben, nem kártyázik, ill. verekszik-e?

A vizitáció számon kéri, hogy a pap mulasztásából nem halt-e meg gyermek kereszteletlenül és felnőtt gyónás nélkül. A házasulandóknál sem elégszik meg a háromszori hirdetéssel, hanem kiterjed a vizsgálat a rokonsági fok megállapítására és megköveteli a jegyesektől a Hiszekegy tudását.

Az 1701-es szepességi vizitáció kérdőpontjai azt mutatják, hogy tizenegy évvel a székfoglalás után már igényesebb követelményeket lehetett támasztani a paróchusok és a hívek felé, mint a kezdeti időkben.²⁸

6. Összegzés

A Rómából érkezett De Camillis János József püspök nagy munkát végzett a munkácsi egyházmegyében. A Trentói Zsinat által elrendelt korszerű lelkipásztorkodás szellemében tizenkét zsinatot tartott. Ebből nyolc zsinaton 357 pap, további négy zsinaton számos pap fogadta el, ill. erősítette meg az Apostoli Szentszékkal való egységet. A ránk maradt szatmárnémeti zsinat végzései párhuzamba állíthatók a magyarországi 17. századi zsinatok határozataival is a papság fegyelme, a hívek vallási életének elmélyítése és a liturgikus-szentségtani instrukciók egységesítése tekintetében. A püspök a zsinati dekrétumoknak a papokkal való személyes találkozások, az egyházközségek tudatos és tervszerű ellenőrzése, vizitációja során igyekezett érvényt szerezni. Egri látogatása alkalmával a római katolikusokkal való kapcsolattartás szorosabb módjáról rendelkezett. A szepességi vizitáció kérdőpontjai arra utalnak, hogy az alapok letétele után már nagyobb igényességgel várta el a papságtól és a hívektől a buzgó lelki életet.

Nagy kár, hogy 1706-ban bekövetkezett halálával az általa elindított európai látóköri, modern és következetes lelkipásztori program és komoly reményekre feljogosító folyamat megtorpant, és nem talált, találhatott közvetlen folytatókra. Ennek ellenére De Camillis János József püspök főpásztori tevékenysége jelölte ki azt az utat, mely a munkácsi egyházmegye felemelkedéséhez vezetett.

²⁸ Соподига М., *Науковий Збірник Музею української культури у Свиднику 16*, (Annales Musei Culturae Ukrainiensis), Prešov 1990, 90–91.

Források

1.

Szatmárnémeti, 1690. május 1.

A szatmári zsinat végzése.

Prímási Levéltár, Archivum Ecclesiasticum Vetus, Acta Suffraganeorum, Nr. 2116/10.²⁹

Synodus topica in Ecclesia Zathmár-Nemetensi Sancti Nicolai Ritus Graeci habita ab Illmo. et Rmo. Dno. Joanne Josepho de Camillis, Episcopo Sebastensi, Munkácsiensis, Marmarosiensis, Krasnobronensis, Mahowicensis, Scepusiensis, Komaranensis, Vicario Aplico populorum Ritus Graeci in tota Ungaria, Sacr. Caes. Reg. Maiestatis Consiliario, Anno 1690 die 1. Maji secundum vetus.

In Nomine Ssime. Trinitatis. Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Recordentur sacerdotes, quod non tantum seipsos, sed et alios secundum posse salvare tenentur, adeoque iustitia eorum superabundare debet, ut saeculares videntes ipsorum opera bona glorificent Deum. Abstineant ergo se ab omnibus illis rebus, quae scandalum pariunt. Solita Ecclesiis ieiunia, divina officia, conciones et Missae sacrificium non praetermittant; Sacramenta prompte et rite administrent, quando opus erit. Et antequam ad incruentum sacrificium accedant, purgent propriarum animarum maculas, si quae erunt, per confessionem, ne iudicium sibi manducent. Visitent infirmos, ipsosque serio adhortent ad Confessionem et Communionem, ne sine viatico decedant.

Bigami, qui sine dispensatione promoti sunt ad ordines sacros, dispensationem petere debent. Qui post ordines sacros matrimonium contraxerunt, suspendantur, quousque uxores non dimittant et absolutionem a nobis petant et obtineant. Illi vero pagi, in quibus tales sacerdotes reperiuntur, omnino impediunt illis administrationem sacramentorum, alias subditi solvere debebunt quinquaginta florenos pro nostro Monasterio ac residentia, et talem poenam debebunt solvere quoties permetterent illis sacerdotibus celebrare.

Sacerdotes adveni ad nullam Parochiam admittantur sine nostro expresso mandato. Et si quis Episcopus Graecus adveniat, statim nobis Parochi significare debebunt.

Unusquisque Sacerdos habeat Patenam, Calicem, et Pyxidem ex metallo ad minimum inargentato et supellectilem sacram, quantum poterit mundiozem.

Omnes Sacerdotes debebunt a nobis habere portatile sive antimissium novum.

Parochus intimabit Parochianis, ipsosque disponet ut saltem quater in anno confiteantur et corpus sanguinemque Xti Domini sumant, videlicet in Paschate, in festo SS. Apostolorum Petri et Pauli, in obdormitione B. Virginis Mariae et in Redemptoris Nostri nativitate. Paschalem vero Communionem si quis negligat, excommunicabitur. Ad hunc finem Parochus in registro habeat omnium Parochianorum nomina, et Parochiani in propria Ecclesia Parochiali Communionem sumant.

²⁹ Nyomtatásban közli: NILLES, *Symbolae* (op. cit. 13. jegyzet), 860–865. HODINKA, *Okmánytár* (op. cit. 16. jegyzet), 300–302.

Sacerdotes omnes vestem longam clericalem habeant, Coronam radant, mistaces tondant, ut pretioso Servatoris sanguine, quando cum calice sumant, non madefiant. Et biretto, quod Graeci Camilafium appellant, nullatenus careant.

Nullus Sacerdos tamquam Rusticus et Mercenarius laboret in aliena terra; indecorum enim est gradui Sacerdotali, quoniam regale est Sacerdotium secundum scripturam. In propria vero vel conducta laborare et Dominis talis conductae terrae contribuere, pauperibus, qui aliunde non habent quo se alant, permittimus.

Omnes Parochi duos habeant libros: unum in quo scribant quotquot baptizabunt, videlicet nomina baptizati, Parentum ipsius et Patrinorum ac annum et diem in quo baptizarunt. Alterum vero, in quo notent nubentium nomina et tempus sacramentalis contractus.

Antequam sponso in matrimonium iungat Parochus, publicet populo in Ecclesia tribus diebus festivis, ut impedimenta facilius detegantur. Anni vero, qui secundum canones requiruntur, in faemina pro validitate sacramenti sunt duodecim, in mare quatuordecim.

In confessione sacramentali utantur omnes sacerdotes sequenti forma absolutionis, iam pridem in libris expressa:

Dominus et Deus noster Jesus Christus gratia et misericordia suae Clementiae condonet tibi omnia peccata tua, serve N., et ego indignus sacerdos Autoritate mihi ab ipso data condono tibi et absolvo te a peccatis tuis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Nullus promovebitur ad Sacerdotium, qui non compleverit 24. annum suae aetatis et non serviverit per tres annos circiter alicui Ecclesiae, ut Ecclesiarchus et Cantor; Et qui non habebit quo se decenter alere poterit vel de proprio vel ex redditibus Ecclesiae, ad quam vult ordinari. Multo vero minus, qui erit tam ignarus rerum Ecclesiasticarum, ut sufficiens non sit sacramenta rite administrare. Adeoque antequam ad nos veniant, bene studeant, ut reperiantur sufficienter instructi et iudicentur idonei.

Parochi admoneant Parochianos, ut unusquisque in sua domo aliquam imaginem sacram appensam habeat, quam devote adoret et oret quotidie.

Omnes sacerdotes in missae sacrificio memores sint secundum solitum proprii Episcopi et bis in anno ad eius intentionem celebrent, videlicet post Pascha et post Natale Christi Domini.

In qualibet Parochia sit Sacristanus et Cantor, qui serviant Ecclesiae et pueros instruant. Et pagi in quibus manent alant ipsos.

Servetur ab omnibus Ecclesiae praeceptum, videlicet ut missam audiant diebus dominicis et aliis diebus festivis vel ab Ecclesia institutis vel a locis particularibus per antiquam consuetudinem communiter receptam introductis. Et nullus in illis labores sive opera servilia sine magna necessitate agat.

Sacerdotes omnes suas dimissorias portent et ostendant antequam mensis Maius finiatur; qui vero non habent, exponant causam.

Omnes Unionem, quam libere cum iuramento professi sunt tenere cum Sancta Romana Ecclesia, firmiter teneant, aliter ut periuri punientur.

Saecularis, qui vivente sua legitima uxore aliam duxit, sciat se esse in peccato mortali cum egerit contra expressum praeceptum Dei dicentis: quod Deus coniunxit, homo non separet; adeoque si vult ad vitam ingredi, purget se ab hoc peccato recipiendo primam et dimittendo alias quae realiter uxores non sunt, sed potius concubinae, et quousque hoc non faciet, ad Sacram communionem non accedat. Hoc sciant et illae, quae vivente legitimo uxore alium acceperunt. Sacerdotes vero, qui in posterum copulabunt tales

coniugatos vel coniugatas, suspendentur a sacris et solvent florenos 100; saeculares vero cogentur separari et solvere florenos 100.

Protopresbyterorum cura sit invigilare, ut omnia haec a nobis decreta diligenter serventur et deferre nobis inobedientes, ut puniantur. Parochi vero vel per se vel per Vicarios seu Protopresbyteros significant nobis sincera fide omnia scandala, quae in suis Parochiis fient, ut de opportuno remedio cogitemus. Quod si negligant facere, et rationem supremo et severo Iudici reddent, et poenam a nobis infligendam non evadent.